

TAFAKKUR RIVOJLANISHNING OLIY SHAKLI

Qoraqalpoq davlat universiteti Amaliy psixologiya yo'nalishi talabasi.

Ramanov Botirbek Parxad o'g'li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10710803>

Annotatsiya. Bu maqola, tafakkurning insoniy ruhni o'zgartirish va rivojlantirishda o'ynagan muhim rolini ta'riflashga bag'ishlangan. Tafakkur, insonni o'zining dunyoqarashini, maqsadlarini va barqarorlikka olib keladigan tashqi jarayonlar haqida o'ylash, tushunish va bahamjihatlashda katta o'rin egallaydi. Maqolada tafakkurning inson hayotiga olib keladigan o'rni, uning maqsadlari va uning ruhoniyligini rivojlantirishdagi muhimligi, shuningdek, uning erk va barqarorlikka erishishga yo'l qo'yishdagi roli ta'riflangan.

Kalit so'zlar: Aqliy faoliyat, idrok, sezgi, fikr, qalb, ruh, tasavvur, ongli xatti-harakat, mustaqil tafakkur, spekulativ.

THINKING IS THE HIGHEST FORM OF DEVELOPMENT

Abstract. This article is dedicated to describing the important role that meditation plays in the transformation and development of the human spirit. Thinking plays a large role in thinking, understanding and reasoning about external processes that lead to a person's worldview, goals and stability. The article describes the role of thinking in human life, its goals and significance in spiritual development, as well as its role in achieving freedom and stability.

Key words: Mental activity, perception, intuition, thought, soul, spirit, imagination, conscious behavior, independent thinking, speculative.

МЫШЛЕНИЕ – ВЫСШАЯ ФОРМА РАЗВИТИЯ.

Аннотация. Данная статья посвящена описанию той важной роли, которую медитация играет в трансформации и развитии человеческого духа. Мышление играет большую роль в обдумывании, понимании и рассуждении о внешних процессах, которые приводят к мировоззрению, целям и стабильности человека. В статье описывается роль мышления в жизни человека, его цели и значение в духовном развитии, а также его роль в достижении свободы и стабильности.

Ключевые слова: Мыслительная деятельность, восприятие, интуиция, мысль, душа, дух, воображение, сознательное поведение, самостоятельное мышление, умозрительное.

Kirish

“Tafakkur- inson aqliy faoliyatining yuksak shakli; obyektiv voqelikning ongda aks etish jarayoni hisoblanadi. Tafakkur atrof muhitni, ijtimoiy hodisalarni, voqelikni bilish quroli, shuningdek, inson faoliyatini amalga oshirishning asosiy sharti sanaladi. U sezgi, idrok, tasavvurlarga qaraganda voqelikni to'la va aniq aks ettiruvchi yuksak bilish jarayonidir.” Tafakkur, islomiy konsept bo'lib, islom dini tarixida ahamiyatga ega bo'lgan ma'noga ega. Bu o'zaro munosabatlar va dunyo mavzulari haqida o'z fikrlarini tushunish, o'rganish va bahamjihatlashning amaliy jarayonidir.

Tafakkur, qalbni, ruhni va aqlni o'z ichiga olgan, odamning o'zining maqsad va mazmuni haqida g'oyaviy o'ylar o'rganish va bahamjihatlash jarayonidir. Islomiy ma'rifatda, tafakkur, odamni o'z maqom va vazifasiga oid g'oyalar bilan ta'minlash va o'zining dunyo qarash va

maqsadlarini aniqlashda juda muhim ahamiyatga ega. Tafakkur, qalb va ruhni shifobaxshligi, fikr va tushunchalar sohasida boy bo'lish va o'zining insoniy yaratgich bilan munosabatlari orqali yoritiladi. Islomda, tafakkur, odamning ruhiyatini yuqori darajada rivojlantirish va dunyo bilan to'g'ri munosabatlarni saqlashda muhim ahamiyatga ega. Tafakkur, inson hayotida erk va barqarorlikka erishish uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan amaldir. Bu jarayon, odamni o'zining dunyoqarash, maqsadlari va barqarorlikka olib keladigan o'ylash va tushunishga yo'l qo'yadi.

Tafakkur, odamni o'zini o'z maqsadlari bilan ta'minlash, dunyo bilan to'g'ri munosabatlarni saqlash va maqsadlarini tushunishda yordam beradi. Bu esa insonni ilmiy bilimlarni oshirish, ma'naviy ravishda o'ziga yondashish va insoniy xususiyatlarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Tafakkur, odamni maqsadli, manfaatli va barqaror hayot uchun ilhamlantiradi va uning muvaffaqiyatiga yo'l qo'yadi. Tafakkur-inson miyasining alohida funksiyasi. Uning nerv fiziologik asosi birinchi va ikkinchi signal sistemalarining o'zaro munosabatidan iborat. Tafakkur jarayonida insonda fikr, mulohaza, g'oya, faraz kabilar vujudga keladi va ular shaxsning ongida tushunchalar, hukmlar, xulosalar shaklida ifodalanadi (qarang ong).

Tafakkur til va nutq bilan chambarchas bog'liq ravishda namoyon bo'ladi. Fikrlash faoliyati nutq shaklida namoyon bo'ladi. Nutq aloqasi jarayonida insonning hissiy mushohada doirasi kengayib qolmay, orttirilgan tajriba boshqa kishilarga ham beriladi. Inson o'zining tafakkuri, nutqi hamda ongli xatti-harakati bilan boshqa mavjudotlardan ajralib turadi. Tafakkur aqliy faoliyat, ongli xatti-harakatlar majmui bo'lib, tevarak atrof, ijtimoiy muhit hamda borliqni bilish asosi, inson faoliyatini oqilona, samarali tashkil qilishning muhim sharti hisoblanadi. Kishi fikrlash jarayonida o'zi ko'rgan, idrok qilgan, sezgan, tasavvur etgan narsa va hodisalarning to'g'riligi, aniqligi hamda borliqqa muntini anglaydi.

Tafakkur odam va olam sirlarini o'rganishda hosil bo'lgan qarash, tushuncha va farazlar majmui, u orqali inson xulosa hamda mulohazalarning qanchalik to'g'ri yoki noto'g'riligini bilib oladi. Bu jarayonda u mulohaza yuritib, mazkur jarayon va hodisalar o'rtasidagi munosabatlarni, o'ziga xos xususiyatlarni, ularni bir-biri bilan bog'lab yoki ajratib turgan jihatlari hamda faoliyatini o'rganadi. Fikrlovchining ichki dunyosi qanchalik boy bo'lsa, uning fikrlash saviyasi ham, xatti-harakati ham shunga yarasha bo'ladi. Inson fikrining teranligi, tiniqligi, mantiqiyliqi, erkinligi, mustaqilligi, badiiyligi, ijodiyliqi tafakkurning sifatleri hisoblanadi.

Inson dunyoni tafakkurning aynan shu shakllari orqali anglaydi, uni o'ziga xos tarzda tasvirlaydi, xulosalar chiqaradi. Ruhiyati uyg'oq, qalbi behalovat odam biror narsaga mehr qo'yadi, o'zida yaratish, ijod qilish, kashfiyot ochishga ehtiyoj sezadi. Bu ehtiyoj esa uni harakatga undaydi, ma'naviy kamolot sari yetaklaydi. Inson tafakkuri turlariga xos xususiyatlarni tekshirish va tahlil qilish natijasida mustaqil fikrlash inson oldida turgan muammolari, maqsad va vazifalari belgilangan holda o'z bilimi, dunyoqarashi va hayotiy tajribalariga tayanib, turli yo'l va usul, vositalari yordamida o'zining intellektual imkoniyatlari darajasida mustaqil ravishda hal qilishdan iborat bo'lgan aqliy faoliyatdir.

Kishi tafakkuri mustaqilligi belgilaridan biri – tashabbuskorlik bo'lib, u insonning o'z oldiga aniq maqsad, yaqqol vazifalar qo'yish, ularni amalga oshirish yo'lidagi muammolar yechimini topish, nihoyasiga yetkazish uchun zarur bo'lgan usul va vositalarni o'zi belgilashda namoyon bo'ladi. Bu faoliyatning aniqligi, vazifalarni bajarish jarayonida yangi usul va vositalarni tez topish, saralash hamda qo'llash natijaning salmog'ida ko'rinadi.

Tafakkur mustaqilligining tanqidiyligi esa mustaqil fikrlovchini voqea-hodisalarga munosabati, uning xususiyatlari, muhim-nomuhim jihatlarini ajrata bilishida seziladi.

Mustaqil tafakkurga ega bo'lmagan kishilar tayyor qarashlar asiriga aylanadi va ularda tafakkurning o'sishi o'zining tabiiy darajasidan orqada qoladi. Tafakkur qaramligi, qulligi jamiyat rivojiga, millat taraqqiyotiga to'siq bo'ladi. Tafakkur o'zgarmasa turmush ham o'zgarmaydi.

Shuning uchun ham fikrning mustaqilligi uning sermahsulligi, samaradorligini ta'minlaydi. Qay bir inson tomonidan muayyan vaqt ichida ma'lum soha uchun qimmatli va yangi fikrlar, g'oyalar, tavsiyalar yaratilgan, nazariy va amaliy vazifalar hal qilingan bo'lsa, bunday kishining tafakkuri sermahsul, samarali sanaladi.

Demak, muayyan vaqt oralig'ida mustaqil ravishda bajarilgan ish ko'lami va sifati (tafakkurining kengligi, chuqurligi, tanqidiyligi asosida) tafakkur mustaqilligining o'lchovi bo'lib xizmat qiladi. "Inson uchun xizmat qilmagan tafakkur nihoyatda dahshatlidir."- Sofokl. Inson rivojlanishida tafakkurning o'rni juda katta. Tafakkur, bilim darajasini, va ma'rifatini oshirishga yordam beradi. Bu, odamga o'zini o'ziga yondashish, dunyo va ukhroviy maqsadlarini tushunish, va insoniy xususiyatlarni rivojlantirishda yordam beradi.

Tafakkur, odamni o'z maqsad va maqsadlariga yo'naltiradi, uning dunyoviy va ma'naviy faoliyatlari uchun motivatsiya va yaratuvchanlikni kuchaytiradi. Shuningdek, tafakkur, odamni ilmiy, ruhiy va ma'naviy ravishda rivojlantiradi, uning dunyoviy qobiliyatlarini oshiradi va hayot bilan samarali munosabatlarni o'rganishda yordam beradi.

Bu jarayon, odamni erk va barqarorlikka yetishishda muhim o'rin egallaydi.

"Tafakkur, insoniy rivojlanish va taraqqiyotning yulduzlari ichidir. Bu, o'zining o'zini tushunish va hayotning maqsad va mazmunini aniqlash jarayoni sifatida nazarda tutiladi. Tafakkur, insonlarga motivatsiya va yo'l yo'riq beradi, ularni o'z fikr va idealarini ravshanlash va rivojlanishda qo'llab-quvvatlaydi. Bu, muammolarni yechish va yaratishda yordam beradigan asosiy vosita sifatida ko'zga tashlanadi. Psixologlar tafakkurning, o'zini tushunish, o'z fikrlarini tahlil qilish va o'z maqsadlarini aniqlash jarayonlari ustida ko'plab o'rganishlar olib boradilar.

Yaratuvchilar, ijodiy ishlarini yaratishda tafakkurning muhim rolini tushunishadi va tafakkur tufayli yaratishning o'ziga xos yo'li haqida o'ylashadi.

Shuningdek, amaliy tafakkur, insonlarga muammolar bilan boshlash, ularni hal qilish va yangi yechimlarni topishda yordam beradi. Bu, xatosiz, ravshan va toza o'ylashning qandaydir ko'rsatishidir."

Tafakkurning o'ziga xos xususiyati-bu to'g'ridan-to'g'ri idrok etib bo'lmaydigan ob'ektlar, xususiyatlar va atrofdagi dunyo munosabatlari haqida bilim olish qobiliyati.

Tafakkurning bu xususiyati analogiya va deduksiya kabi xulosalar orqali amalga oshiriladi.

Fikrlash miyaning faoliyati bilan bog'liq, ammo miyaning abstraktsiyalar bilan ishlash qobiliyati insonning amaliy hayot shakllarini, til, mantiq va madaniyat me'yorlarini o'zlashtirishi jarayonida paydo bo'ladi. Fikrlash ma'naviy va amaliy faoliyatning turli shakllarida amalga oshiriladi, unda odamlarning kognitiv tajribasi umumlashtiriladi va saqlanadi.

Tafakkur, shuningdek, nazariy bilimlarning o'ziga xos adekvat shaklida amalga oshiriladi, bu avvalgi shakllarga asoslanib, dunyoni spekulativ va namunaviy ko'rish uchun cheksiz imkoniyatlarga ega bo'ladi. Tafakkur deyarli barcha mavjud ilmiy fanlar tomonidan o'rganiladi, shu bilan birga bir qator falsafiy fanlar-mantiq, gnoseologiya, dialektikaning o'rganish ob'ekti

hisoblanadi. Tafakkur, o'zining o'ylarini, tushunchalarini va bilimini oshirish uchun kuchli vosita hisoblanadi.

Tafakkur, odamni dunyo mavzulari va maqsadlari haqida o'ylash, tushunish va bahamjihatlashda yordam beradi. Bu amal, insonning fikrlarini rivojlantiradi, uning ma'naviyatini oshiradi va hayotda maqsadli va manfaatli ravishda erishishiga yordam beradi. Tafakkur, insonning ruhoniyligini, bilim darajasini va ma'naviy ravishini oshirishda katta rol o'ynaydi. Bu esa odamni o'z maqsadlari va maqsadlari bilan to'g'ri munosabatlarni o'rnatish va hayotini yaxshilash uchun zarur bo'lgan vositani ta'minlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tafakkur nafsni poklaydigan va axloqni saqlaydigan eng muhim omillardan biridir. Tafakkur «fikir «ózagidan olingan bo'lib bir narsa haqida chuqur fikr yuritish ma'nosini anglatadi. Allohning kitobida tafakkur qilishga ón yettida oyatda targ'ib qilingan. «Men sizlarga faqat birgina narsani – Alloh uchun juft-juft, yolg'iz-yolg'iz holingizda turib, so'ngra tafakkur qilishingizni tavsiya qilurman» (Saba' surasi, 46-oyat);

«Osmonlar va yerning yaralishida hamda kecha va kunduzning almashinib turishida aql egalari uchun (bir yaratguvchi va boshqarib turguvchi Zot mavjud ekanligiga) oyat-alomatlar borligi shubhasizdir. Ular turganda ham, o'tirganda ham, yotganda ham Allohni eslaydilar hamda osmonlar va yerning yaralishi haqida tafakkur qilib (deydilar): «Parvardigoro, bu (borliq)ni behuda yaratganing yo'q! Sen (behuda biron ish qilish aybidan) poksan!» (Oli Imron surasi, 190-191-oyatlar).

Nabiyimiz Muhammad Mustafó sollallohu alayhi va sallam: «Bir soatlik tafakkur bir yil ibodat qilgandan xayrliroqdir»,deb marhamat qilganlar.

REFERENCES

1. "O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. 2004-yil.
2. Abu Zakariyo Yahyo ibn Sharaf Navaviy "riyozus-solihni" (Solihlar gulshani) Toshkent. "Movarounnahr" 2004. 26-27 s.
3. Vladimir Vorontsov . "Tafakkur gulshani" (Sharifa Abdurazzoqova tarjimasi) Toshkent G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. 1989. 11-s.
4. Jubatqan S. QUESTIONS OF SPIRITUAL COMMUNICATION OF RURAL WORKERS //Specialusis Ugdyimas. – 2022. – T. 2. – №. 43. – C. 2741-2748.
5. Sagindikov J. N. TAKE RESPONSIBILITY IN STUDENT LIFE //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 1038-1042.
6. Сагиндикова Н. РАЗРАБОТКА СТРУКТУРНОЙ СТРУКТУРЫ ГЕНДЕРНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 24. – С. 169-174.
7. Сагиндикова Н. Ж. К вопросу об ответственности студентов в учебной деятельности //Казанский педагогический журнал. – 2014. – №. 5 (106). – С. 155-162.
8. Сагиндикова Н. Ж. Психологияда ижтимоий масъулиятнинг ўрганилиши //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 2. – С. 41-46.

9. Nargiza S. STUDENTS' SELF-CONFIDENCE AND MOTIVATION FEATURES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2016. – Т. 4. – №. 9.
10. Daribaev A., Sagindikova N. HISTORY OF PSYCHOLOGY //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 1162-1166.
11. Камилова Р. Т. и др. Характеристика цифровых устройств и их использование в современных условиях детьми школьного возраста //Гигиена и санитария. – 2023. – Т. 102. – №. 9. – С. 968-974.
12. Turemuratova A., Kurbanova R., Saidboyeva B. EDUCATIONAL TRADITIONS IN SHAPING THE WORLDVIEW OF YOUNG PEOPLE IN FOLK PEDAGOGY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 318-322.
13. Jarasovna K. R. The Role of Aesthetic Nature In Developing the Student's Personality //Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777). – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 107-110.
14. Dauletova G. M. MOSLASHISHNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK SIFATLARI //Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 37-40.
15. Muratbayevna D. G., Qurbanbayevna M. N. BOLANING RIVOJLANISH DAVRI PSIXOLOGIYASI //Scientific Impulse. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 33-35.
16. Go'zal D., Gulsevar J. OILADA O'SMIRLAR TARBIYASI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2023. – Т. 2. – №. 19. – С. 41-44.
17. Go'zal D. O'SMIRLAR ORGANIZMIDA RO'Y BERADIGAN O'ZGARISHLAR //THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 50-55.
18. Barno S. TALABALARDA AXLOQIY-ESTETIK QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI //IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 111-114.
19. Esenbaevich J. R. Use of New Educational Programs and Methods of Pedagogical Activity in Schools //American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769). – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 491-495.
20. Esenbaevich J. R. Development of a Program for the Use of Modern Methods and Pedagogical Experiences in Educational Processes at School //American Journal of Science on Integration and Human Development (2993-2750). – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 178-182.
21. Ramuza J., Gulzina K. PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA TUSHUNCHASI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 40. – №. 1. – С. 157-160.
22. Davletbaevna, Oskinbaeva Gulziba. "TALABALIK DAVRIDA O'ZINI O'ZI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI." (2023).
23. Oskinbaeva G. PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SELF-DEVELOPMENT DURING THE STUDENT PERIOD //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 359-362.

24. Begibaevna T. A. Students' Thinking Skills and Outlook through Pedagogical Principles in the Higher Education System Formation //American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769). – 2023. – T. 1. – №. 8. – C. 358-361.
25. Begibaevna T. A. et al. PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES ON INCREASING THE ACTIVITY OF TEACHING STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS //IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 13-17.
26. Begibaevna T. A. et al. MODERN APPROACHES TO IMPROVING THE PEDAGOGICAL SKILLS AND PSYCHOLOGICAL POTENTIAL OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 22-26.